

DÜNYANIN EN MEŞHUR TİYATROSU

Viyana da

Burg Tiyatro ve operası

Bir yabancı Viyana'ya gelip te bir sene Burg Tiyatrosunu görse, Alman edebiyatının bir asırda vücuda getirdiği eserleri görmüş olur. Klâsikden tutunuz da en modern eserlerine varıncaya kadar hiç bir şey esirgenmemiştir. Operasında olduğu gibi Burg Tiyatrosunda oynayan aktörler hem de dünyaca tanınmış beyaz perdede şöhret kazanmış aktörlerdir.

Dr. Süreyya GÜDEN

Eski Burg Tiyatrosunun kuruluşu 1776 dan 1888 tarihine kadar geriler. Aslına bakılırsa, Tiyatro faaliyetine 1741 senesinde başlamıştır. Tiyatronun bulunduğu yer, Hofburg'un Top oynanan yeri idi. Adınada! Ballhaus; yani: Top evi; denilirdi.

Sonraları Avusturya kraliçesi Maria Theresia, bir Tiyatroya çevirdi. Zira Kraliçe milletin kültürleşmesini çok istiyordu. Bu Tiyatro Josef Karl Sellier tarafından kiralandı.

İlk zamanları, Fransız ve İtalyan operaları oynayordu.

Saray bilhassa halk arasında ailevi bir bağın temini için bu Tiyatroya çok önem vermişti. Bilhassa HOFBURG sarayından Tiyatronun saray locasına pek kolaylıkla varılabiliyordu.

Halk, Tiyatroyu seyr ederken Kraliçede locasından aynı piyesi izliyordu. 1768 yılının 12 şubatında Kraliçe Maria Theresiya locasında görünmedi. Sahne ortasında bir kapunun açıldığı ve Maria Theresiya'nın yüksek sesle :

Cocuklar, Benim Földi bir erkek çocuğu dünyaya getirdi; sesile halka tebşiratta bulunduğu işidildi. Bunda Kraliçenin ne kadar halka yakın ve en samimi demokrat hisleri taşıdığı görülmüyordu. Burg Tiyatrosu millî bir Tiyatro halinde değildi. Fakat bunun bu hale sokmak için Lessing ve Klopstock namında iki mühim şahsiyet Avusturya İmparatoru ikinci Josefe fikirlerini açarak onu ikna etmişler ve nihayet 17 Şubat 1776 tarihinde hakiki bir Naslyonal Tiyatronun tesisine muvaffak olmuşlardır. 8 Nisan 1867 tarihinde burada müellifi okadar meşhur olmayan; Franz Fusu'un; Kayın valide; piyesi ilk defa oynanmıştır. İlk defa tesis edilen Burg tiyatrosunun yeri şimdiki «Michalep-latz» idi Avusturya İmparatoru İkinci Josefin merakı bir Tiyatro direktöründen aşağı değildi. Hatta neşretildiği bir beyannamede yabancı dillerden tercüme edilecek eserlerin çokluğundan ziyade asıl onların seçilmesine dikkat edilmesi lâzım geldiğine işaret etmiştir.

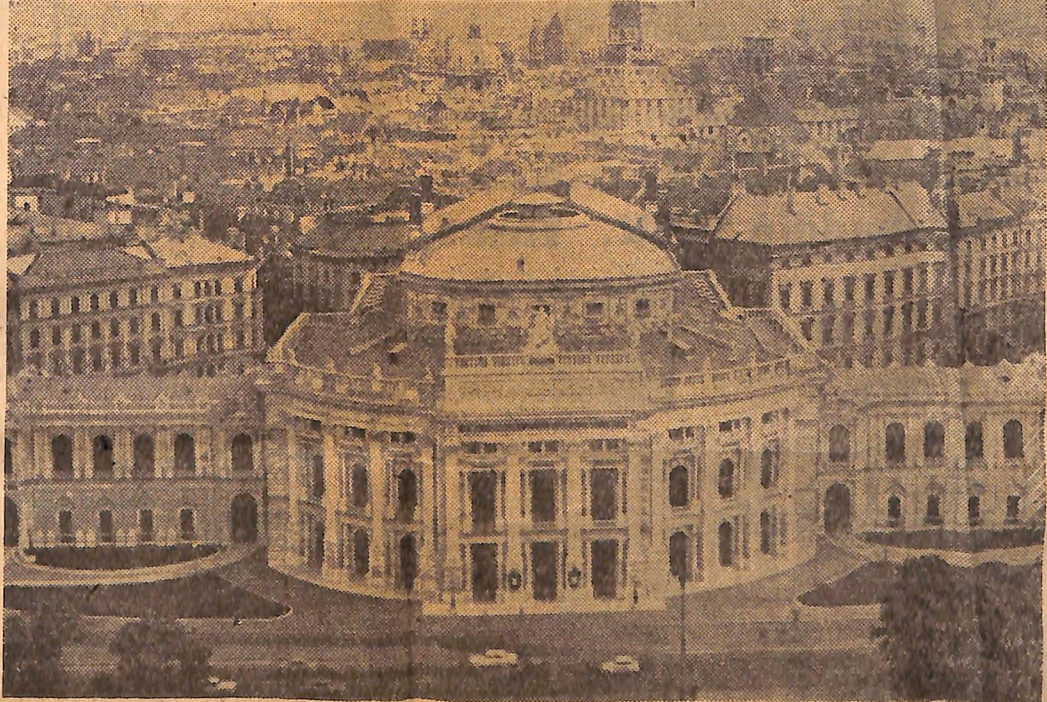
böyle millî bir Tiyatronun başına getirileceğine hiç aklına getirmemişti. fakat böyle millî bir Tiyatro böyle mühim ve nazik bir görevi kendisine verildiği vakit, bunun nasıl idare edileceğini ve hattâ onu nasıl yükselteceğini bilmişti. Büyük dikkat ve ihtimalla Tiyatroya bağlı idi. Hem Aktör hem rejisör, hem de Tiyatronun edebî bir müşaviri idi. Sahneye konulacak temsillerin en ince teferrifatına kadar üzerinde durur ve onu âdeta eklekten geçirdikten sonra noksansız ve tam bir temsil olarak sahneye kordu.

O zamanki Avusturya şairi KRILL-PARZER'i de Şrauvogel keşfetmişti. Nitekim bu meşhur şairin: Büyük anne; isimle maruf Tiyatrosunu sahneye koymuştu. Şrauvogel aynı zamanda İdealist bir şahsiyetti. Tiyatro sanatına tez konurmaz ve onu hiç bir menfaat ve yüksek makamlara feda etmezdi. Kendisi çok büyük bir sanatkar olduğu için asıl şefi olan Saray İndentana bile kafa tutardı. Hatta 18 sene gibi bir zaman zarfında Tiyatroyu parlak bir devresine getirdiği halde sarı ay direktörün vahiş bir düşüncesine itiraz ederek:

Siz bundan anlamazsınız ekşelâns; demekten kendisini alamamış fakat böyle bir ümmet kullandığı için azledilmiştir.

Hattâ azledilmekle kalmayıp asıl rütbesi de düşürülmüştü.

Bu kendisine 13 Mayıs 1832 tarihinde söylenmişti. Bu kararda çok müteessir olmuş ve acele oradan ayrılmış fakat dışarıda yağmurla karşılaşınca şemsiyesini sarayda bıraktığını habırlamış; geriye dönmüş saray hizmetçisi şemsiyesini verebilmesi için kendisinden Hüviyye vesikası istemiş Şrauvogel; adamı göndermiş... kabildeden aile işaret ederek şemsiyesini almaktan vaz geçmiş...

Viyana'da bir sene kalarak Burg Tiyatrosunda Alman Edebiyatının bir asırda vücude getirdiği eserleri görmüş olursunuz.

Bunların içerisinde Burg Tiyatrosunun meşhurlarından Raoul Aslan Ewald Bals ar, Maria Eis, Hans Partmann, Werner Kraus, August Pünködy Hugo Wanlek vardı.

1938 de şair Mirko Jelusich Tiyatronun Komiser idarecisi olarak getirildi fakat, bir kaç ay sonra çok müstaid rejisör Ulrich Bettaca idareye verildi. Oda 1 Mayıs 1939 da Lothar Müthel direktörlüğünü harbin sonuna kadar devam ettirdi.

Büyük bir talih eseri olarak yeni hükümetin-Nazi hükümetinin-fenahlığına uğramadı. Fakat ikinci dünya harbinde güçlüklerle göğüs gerebilmişti. Hauptmann «Iphigene'in Aulisli Tiyatro adamlarının zevkini okşayan «Cesar Klein» Traugott Müller, Karl Heinz Stoux gibi simalar daha

ziyade görünmeğe hep bu meşhur rejisör Lothar Mühler sayesinde başlamıştır.

Kaete Dorsch ve Heinz Moog gibi sanatkarlarda Tiyatro azasından idi. Horst Caspar Gusti Huber, Paul Hörbiger gibi meşhur aktörlerde bunlara katılmıştı. Sonra bunlar ayrıldılar. 1944 senesinde son temsil olarak Gyges ve yüksüğü Frirdrich Hebbel'in gösterilmişti.

12 Mart'ta Tiyatro binası bombalandı 11 Nisan 1945 de Amerikan uçakları ile gene bombalanarak hasara uğradı.

Filharmonikamın çok kıymetli musiki aletleri Burg tiyatrosunun kilerinde muhafaza edilmişti, Ruslar Viyanayı işgal ettikleri vakit bir Konser verilmesini istediler. Bilhas-

sa bunun üç gün zarfında yapılmasını ısrar ediyorlardı. Fakat bunun için münasip bir yer lâzımdı.

Nihayet Ronacher tabir edilen meşhur temsiller yeri hem musiki ve hemde Burg Tiyatrosu için tahsis edilmişti.

Burg Tiyatrosunun yanmasından üç hafta sonra 30 Nisan 1945 den itibaren Burg Tiyatrosunda Grillparzerin «Sapho» sile başlamıştı.

Raoul Aslan direktörlüğe getirildi. Ağır hastalığına rağmen Aslan Burg Tiyatrosunun ananevi şöhretini idâme ettirdi.

Şef dramoturg den Erhard Buschek 1948 senesine kadar idare etti. Onu takiben Josef Gielen ondannda bir zat getirildi.

Yeni eserler olarak Claudel'in «Gepken im feuerofen, Elltos'un Kılıçada kat», «Christopherr'in» Venüs im Licht ve bunun gibi bir çok eserler temsil edilmiştir.

Ferdinand Bruckner, Franz Tejedor, Cskor, Fritz Hochwalder bundan maada Alexander Lerner, Holenia ve Fridrich Schreivogel Rudolf Bayer ve Herlad Zusanek kısa bir intermezzo direksiyonla dan sonra Erhard Buschbeck zamanında 30 Temmuz 1954 de Rejisör Adolf Rott direktörlüğe getirildi.

Direktör vekillüğünde şair Schreyvogel getirilmiştir.

Beş senelik direktörlüğü esnasında bilhassa yeniden inşa edilen Tiyatronun açılış merasiminde 14 Ekim. 1955 de Goethenin «Vorspiel auf dem Theater» gösterilmiş ve onu müteakip aşkım temsillerinde Grillparzer in König Ottokar gluck un Ende ve bir ay sonrada Sillerin «Donkarlo, Goethenin «Torqatos», Ray mundan «Verschwender» Hermann Bah rin Konzerli ve son eserlerinden P. Pries'leyn «Schaft den Narren forte ve Henri Mont'lanin «Port Royal» temsil edilmiştir. 1959 den itibaren Burg tiyatrosunun direktörü Ernst Hermann'dır.

1945 de bombalanan Burg Tiyatrosu 10 sene sonra 1955 de König Ottokars Gluck ve Ende (Kral Ottokars Saadetli ve Sonu) piyesinde oynamışlardır. Resim piyesten bir sahneyi gösteriyor.

Kendisinin Tiyatro Programlarıyla Aktör ve aktristlerine karşı da çok ilgisi vardı. Hattâ bir askeri manevra sırasında bile bir haberci-yi o zamanın meşhur Aktörü Mülleri Burg tiyatrosuna kazandırmak için Hamburg'a göndermişti.

Alman Teganni ve oyunları çer-gevesi altında 16 Haziran 1782: Saraydan kız kaçırma «Figaronun izdivacı» «Don Juvan» «Cosi fan tutte» gibi Mozartın Operaları temsil edilmişti.

Burg Tiyatrosu, ilk zamanlarda Demokrasi usulile kendi kendine idare etmek suretile müstakil bir müessesese halne getirmek istenmişti.

Fakat anlayamadılar. Bu cihetten de evvelce beş direktörle idare edilirken gene Impatorluğun idaresi altında Direktör F.C. Brockmann'ın idaresine tevdi edildi.

Fakat bu Tiyatro liderlik mücadeleleri meşhur Tiyatro direktörü LAUBE'ye kadar devam etti. Bundan sonra Baş direktör, Saray Indentanı, ve Saray sekreteri ve hattâ Artistlik direktörü gibi şahsiyetler tarafından idare edildi.

İlk saray tiyatro direktörü 20 Nisan 1776 dan 25 Ocak 1791 tarihine kadar Franz Xaver Graf Orsini-Rosenberg ve 1 Ağustos 1794 tarihinden 25 Ekim 1806 tarihine kadar da Peter Baron Braun tarafından Tiyatro kiralananmış ve bunlardan da «Piyano cemiyeti» ile Tiyatro teşebbüsü cemiyetine intikal etmişti.

1814 tarihinin 1. Nisanında ilk hakiki Tiyatro direktörü Josef Schreyvogel, namında çok muktedir bir şahsiyetin Tiyatro idaresi eline verilmişti. Kendisi 27 Mart 1768 tarihinde Viyanada doğmuştur. O zamanın meşhurları bulunan GOETHE, Herders, Wieland'la çok samimi i-V. Josef Şrayvogel, hakikat halde

şemsiyesini almaktan vaz geçmiş yağmurdan sırlı sıklam bir hale gelmişti.

Şrayvogel Koleraya tutularak vefat etmiştir.

O zamanki Avusturya Imperatoru birinci Franzın bundan hiç bir haberi olmadığı söyleniliyor. Zira, onun Tiyatroya olan düşkünlüğü ve mıtşfik tabiatı her halde böyle bir müessif hâdiseye meydan vermezdi.

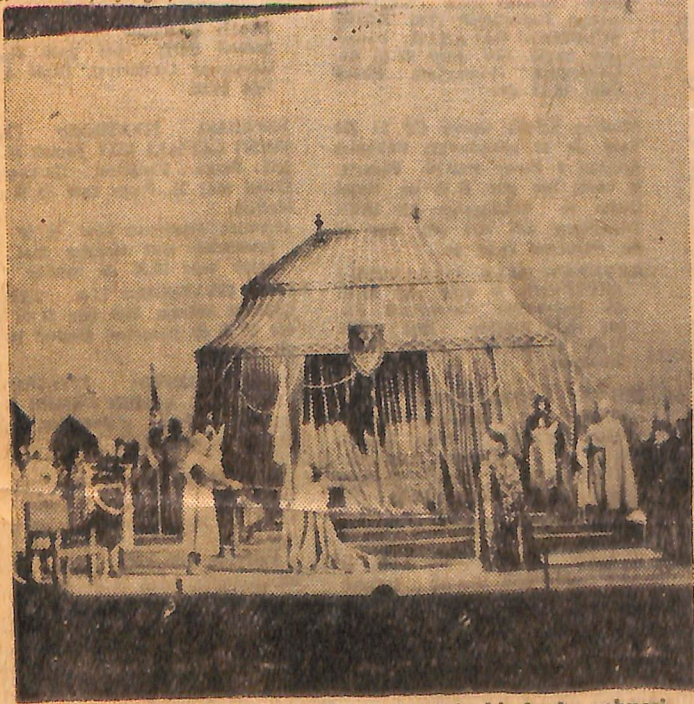
Imperatora ait bir çok tarihî hâdiseler anlatılır. Meselâ bunlardan birisi: Viyananın meşhur facia oyuncularından «Sofi Schröder» Tiyatrodakilere kızarak oradan ayrılmıştı. Fakat sonunda nedamet ederek gene Tiyatroya dönmüştü. Imperator Franz 1. bu meşhur aktristi huzuruna kabul ederek: Bana bazan öyle hâdiseler anlatırlarki bunlardan hiç birisine inanmam sana atf edilen sözlerde bunlardan olsa gerek: diyerek teselli etdikden sonra bu meşhur aktristin ilk temsilinde bulunamamasından çok müteessir olduğunu söyleyerek özür bile dilemişti. Zira o gün validesinin ölüm günü idi.

Birinci Franz, şayet bu hâdiseden vaktiyle haberdar olsaydı Şrayvogel gibi Burg Tiyatronun en parlak bir devre ulaştıran Tiyatronun temel taşlarını atan bir şahsiyetin tiyatrodan ayrılmasına meydan vermezdi.

Şrayvogel'in Burg tiyatrosu için okdığı tohumların meyvelerini ondan sonra gelen ikinci direktörü toplamış bulunuyordu.

21 Haziran 1789 tarihinde Viyanada doğan bu ikinci direktörün ismi DEINHARTSTEIN idi.

Tiyatro direktörlüğünün en mühim vazifelerinden biri olan Sansürlüğünde üzerine almıştı. İlk defa: Hans Sachs: adındaki bir komedi eserinde sahneye koymuştu. Kendisi aynı zamanda edebiyat profesörü idi.

Kral Ottokars Saadeti ve Sonu piyesinin bir başka sahnesi.